

BOZOR IQTISODIYOTIGA O'TISHNING O'ZBEK MODEL VA UNING O'ZIGA
XOS XUSUSIYATLARI

Sodiqova N.T

Ilmiy rahbar.

Islomova Mashhura Mahmud qizi

Osiyo Xalqaro Universiteti 3-MMT-23 guruh talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15512523>

Annotatsiya. O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modeli o'ziga xos yondashuvlarga ega bo'lib, sobiq sovet iqtisodiyotidan farqli ravishda bosqichma-bosqich va evolyutsion rivojlanish tamoyiliga asoslangan. Ushbu modelning asosiy xususiyatlari qatoriga iqtisodiy islohotlarni ijtimoiy barqarorlikni saqlagan holda amalga oshirish, davlatning yetakchi roli, milliy manfaatlarga mos keluvchi huquqiy va institutsional bazani shakllantirish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish kiradi. Shuningdek, qishloq xo'jaligi va sanoat sohalarining modernizatsiyasi, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, bank-moliya tizimini rivojlantirish kabi omillar ham mazkur modelning muhim tarkibiy qismlaridir.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish strategiyasi barqaror iqtisodiy o'sishga erishish va ijtimoiy farovonlikni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, bugungi kunda o'zining samaradorligini namoyon etmoqda.

Kalit so'zlar: O'zbekiston iqtisodiy modeli, bozor iqtisodiyotiga o'tish, iqtisodiy islohotlar, davlat boshqaruvi, xususiylashtirish, investitsiyalar, kichik va o'rta biznes, bank-moliya tizimi, ijtimoiy barqarorlik, sanoat modernizatsiyasi.

Abstract. The model of transition to a market economy in Uzbekistan has its own unique approaches and, unlike the former Soviet economy, is based on the principle of gradual and evolutionary development. The main features of this model include the implementation of economic reforms while maintaining social stability, the leading role of the state, the formation of a legal and institutional framework that meets national interests, and the attraction of foreign investment. Also, factors such as the modernization of the agricultural and industrial sectors, support for small and medium-sized businesses, and the development of the banking and financial system are important components of this model. The results of the study show that Uzbekistan's strategy of transition to a market economy is aimed at achieving sustainable economic growth and ensuring social well-being, and is currently demonstrating its effectiveness.

Keywords: *Uzbekistan's economic model, transition to a market economy, economic reforms, public administration, privatization, investments, small and medium-sized businesses, banking and financial system, social stability, industrial modernization.*

Bozor iqtisodiyotiga o'tish har bir mamlakat uchun murakkab va o'ziga xos jarayondir.

O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin bozor iqtisodiyotiga o'tish yo'lida o'ziga xos modelni ishlab chiqdi va amalga oshirdi. Ushbu modelning asosiy mohiyati ijtimoiy barqarorlikni saqlagan holda bosqichma-bosqich islohotlarni amalga oshirish, davlatning iqtisodiy jarayonlarda faol ishtirokini ta'minlash va milliy manfaatlarni himoya qilishdan iborat edi.

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modeli Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, "o'zbek modeli" nomi bilan mashhur bo'ldi. Ushbu model beshta asosiy tamoyilga asoslangan: iqtisodiyotni mafkuradan holi qilish, davlatning bosh islohotchi sifatida harakat qilishi, qonun ustuvorligi, kuchli ijtimoiy siyosat yuritish hamda bosqichma-bosqich va evolyutsion rivojlanish. Ushbu tamoyillar asosida mamlakatda islohotlar amalga oshirildi va O'zbekiston mustahkam iqtisodiy negiz yaratishga erishdi.

Mazkur maqolada O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modeli, uning o'ziga xos xususiyatlari, amalga oshirilgan islohotlar va ularning natijalari tahlil qilinadi. Shuningdek, ushbu modelning samaradorligi va zamonaviy iqtisodiy rivojlanish jarayonlariga ta'siri ko'rib chiqiladi.[1]

Iqtisodiy nazariyada iqtisodiy tizim tushunchasi ko'pincha ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanish darajasi bilan bog'lanadi va shu asosda u turkumlarga ajratiladi.

Dunyodagi rivojlangan mamlakatlar iqtisodiy tizimining uch asosiy shakli mavjud: an'anaviy iqtisodiyot, ma'muriy buyruqbozlik iqtisodiyoti va bozor iqtisodiyoti.

Bozor iqtisodiyoti erkin tovar-pul munosabatlariga asoslanadi va uning asosi tovar va pulning har xil shakllarda harakati bilan bog'liqdir. Ushbu iqtisodiy tizim uzoq asrlar davomida shakllanib, hozirda madaniy jihatdan rivojlangan shaklga o'tgach, ko'plab mamlakatlarda hukmron iqtisodiy tizimga aylangan. Bozor munosabatlarining rivojlanish darajasiga qarab, kapitalizm, sotsializm kabi turli iqtisodiy tizimlar mavjud bo'lgan. Xususiyl mulkning yuzaga kelishi va ijtimoiy mehnat taqsimoti bozor iqtisodiyotining rivojlanishida asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Tovarl ishlab chiqarishning o'sishi bozor iqtisodiyoti taraqqiyotining poydevori hisoblanadi, chunki har bir iqtisodiy tizim mulkchilikdan boshlanadi.

Bozor iqtisodiyotining mohiyati va xususiyatlari haqida gapirganda, bu iqtisodiyotning ikki shaklini ajratish zarur: erkin (klassik yoki sof) bozor iqtisodiyoti va hozirgi rivojlangan bozor iqtisodiyoti.[2]

Bugungi kunda bozor iqtisodiyoti dunyoning ko'plab mamlakatlari uchun xos bo'lib, turli davlatlarda o'ziga xos xususiyatlar bilan rivojlanmoqda. Xususan, O'zbekiston ham mustaqillikka erishganidan so'ng bozor iqtisodiyotiga o'tishni o'zining asosiy vazifalaridan biri deb belgilagan. O'zbekiston, o'zining madaniy, tarixiy, iqtisodiy va tabiiy xususiyatlarini hamda global tajribani inobatga olib, revolyutsion o'zgarishlar va ijtimoiy to'qnashuvlardan qochib, asta-sekin va qat'iyat bilan bosqichma-bosqich rivojlangan bozor iqtisodiyotiga o'tishni tanladi.

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modeli o'ziga xos yondashuvlarga asoslangan bo'lib, mamlakat iqtisodiy barqarorligini ta'minlash va ijtimoiy muvozanatni saqlashni asosiy maqsad qilib olgan. Ushbu modelni tahlil qilishda, avvalo, uning tarkibiy qismlarini, amalga oshirilgan asosiy islohotlarni va ularning natijalarini ko'rib chiqish lozim.[3]

Bozor iqtisodiyotiga o'tishning asosiy yo'nalishlari

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish strategiyasining eng muhim jihatlari quyidagilardan iborat:

Davlat bosh islohotchi sifatida – O'zbekiston o'z iqtisodiy islohotlarini keskin va tezkor tarzda emas, balki bosqichma-bosqich amalga oshirdi. Davlat iqtisodiy islohotlarni yo'naltirish va boshqarish orqali bozor iqtisodiyoti tamoyillarini joriy etishga yo'l ochdi.[4]

Xususiylashtirish jarayoni – Mamlakatda davlat mulkini xususiylashtirish jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, u tabiiy boyliklar va yirik strategik tarmoqlarda davlat nazoratining saqlanishini ko'zda tutgan.

Qishloq xo'jaligi islohotlari – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyotning muhim tarmog'i bo'lgani uchun fermer xo'jaliklarini rivojlantirish va erkin bozor mexanizmlarini joriy etish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Bank-moliya tizimining rivojlanishi – Iqtisodiy o'sishning muhim tarkibiy qismi sifatida bank va moliya sektorining isloh qilinishi, investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan tashabbuslar amalga oshirildi.

Ijtimoiy himoya va barqarorlik – Islohotlar davomida aholining zaif qatlamlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratildi. Kambag'allikni kamaytirish va ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish bo'yicha dasturlar ishlab chiqildi.

Islohotlarning natijalari va samaradorligi[5]

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish strategiyasi ijobiy natijalar berib, mamlakat iqtisodiy tizimini barqaror rivojlantirishga yordam berdi. Ushbu natijalar quyidagicha tahlil qilinishi mumkin:[6]

Makroiqtisodiy barqarorlik – Inflatsiya darajasi pasayib, iqtisodiy o'sish sur'atlari barqaror holatga keltirildi.

Investitsiyaviy muhit yaxshilandi – Tashqi va ichki investitsiyalar hajmi oshdi, xorijiy investorlar uchun qulay sharoitlar yaratildi.

Tadbirkorlik rivojlandi – Xususiy sektorni rivojlantirish bo'yicha rag'batlantiruvchi chora-tadbirlar tadbirkorlik faoliyatini kengaytirishga olib keldi.

Qishloq xo'jaligi va sanoat modernizatsiyasi – Agrar sohada samaradorlik oshdi, eksport hajmi ortdi va sanoat tarmoqlari diversifikatsiya qilindi.

Ijtimoiy sohada o'zgarishlar – Ishsizlik darajasi kamaydi, aholining daromadlari oshdi va ijtimoiy xizmatlar sifati yaxshilandi.

Barcha yuqoridagi natijalar O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish jarayonida tanlagan yo'lining samaradorligini ko'rsatmoqda. Ushbu model uzoq muddatli rivojlanish strategiyasiga asoslangan bo'lib, hozirgi kunda ham o'zining dolzarbligini saqlab qolmoqda.[6]

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modeli o'ziga xos va evolyutsion xarakterga ega bo'lib, mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda va ijtimoiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynadi. Ushbu modelning muvaffaqiyati davlatning iqtisodiy jarayonlarga faol aralashuvi, bosqichma-bosqich islohotlarni amalga oshirish va milliy manfaatlarni himoya qilishga qaratilgan yondashuvlar bilan bog'liq.

Islohotlar davomida amalga oshirilgan xususiylashtirish, sanoat va qishloq xo'jaligini modernizatsiya qilish, bank-moliya tizimini isloh qilish, shuningdek, kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash mamlakat iqtisodiyotining jadal rivojlanishiga zamin yaratdi. Bularning barchasi O'zbekistonni bozor iqtisodiyotiga muvaffaqiyatli o'tishda mustahkam poydevor bo'ldi.

Bundan tashqari, ijtimoiy barqarorlikni saqlashga qaratilgan chora-tadbirlar, kambag'allikni kamaytirish va aholining zaif qatlamlarini himoya qilishga oid dasturlar ham mazkur modelning muhim tarkibiy qismlarini tashkil etadi.[7]

O'zbekistonning bozor iqtisodiyotiga o'tish modelini boshqa davlatlar uchun ham o'rganish va qo'llash mumkin bo'lib, uning o'ziga xos xususiyatlari mamlakatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatdi.

Shuningdek, bu modelning samaradorligi, uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va ijtimoiy farovonlikni oshirish bo'yicha olib borilayotgan islohotlar bilan mustahkamlanmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qudratova, G. M. (2025). TEXNOLOGIK PARKLARNING MINTAQA INNOVATSION RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDAGI AHAMIYATI. *YANGI O'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI*, 2(8), 170-178.
2. Sodiqova, N. (2025). IQTISODIYOT FANLARINI O'QITISHDA TALABALAR TEXNIK TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHNING AMALDAGI HOLATI VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" *международный научно-методический журнал*, 2(19).
3. Bahodirovich, K. B. (2025, April). STRUCTURE OF THE CASH FLOWS STATEMENT. In *CONFERENCE OF MODERN SCIENCE & PEDAGOGY* (Vol. 1, No. 1, pp. 325-330).
4. Алимова, Ш. А. (2025). УСТОЙЧИВЫЕ ЦЕПОЧКИ ПОСТАВОК: ОТ ТРЕНДА К НЕОБХОДИМОСТИ РАСШИРЕННАЯ ВЕРСИЯ. *Modern Science and Research*, 4(5), 76-81.
5. Toshov, M. H. (2025). SANOAT KORXONALARIDA MEHNATGA HAQ TO'LASH TIZIMINI BOSHQARISH. *Modern Science and Research*, 4(4).
6. Azimov, B. (2025). METHODS AND MODELS FOR ASSESSING THE SOCIO-ECONOMIC EFFICIENCY OF REGIONAL INNOVATION INFRASTRUCTURE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 685-691.
7. Ikromov, E. I., & Safarova, J. (2025). O'ZBEKISTONDA YASHIL TADBIRKORLIKNI HUDUDLARDA RIVOJLANTIRISHI ISTIQBOLLARI. *Modern Science and Research*, 4(4), 421-428.
8. Raxmonqulova, N. O. (2025). DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY ON A GLOBAL SCALE AND THE EXPERIENCE OF COUNTRIES. *SHOKH LIBRARY*.
9. Shadiyev, A. X. (2025). MINTAQANING IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHINI BOSHQARISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH. *STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS*, 1(7), 145-150.

10. Naimova, N. (2025). THE IMPACT OF GLOBALIZATION ON MODERN ECONOMIC PROFESSIONS. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(2), 153-155.
11. Bazarova, M. (2025). FEATURES OF ASSESSING THE EFFECTIVENESS OF INNOVATION RISK MANAGEMENT OF AN EDUCATIONAL ORGANIZATION IN THE PROCESS OF DIGITAL TRANSFORMATION OF ACTIVITIES. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(2), 161-164.
12. Jumayeva, Z. (2025). THE ROLE OF MICROECONOMIC ANALYSIS IN ENHANCING ECONOMIC EFFICIENCY THROUGH MARKET EQUILIBRIUM ANALYSIS. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 634-637.
13. Bobojonova, M. (2025). GREEN ENTREPRENEURSHIP IN UZBEKISTAN AND ITS OPPORTUNITIES. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 592-595.
14. Jumayeva, Z. (2025). THE FORMATION OF THE GREEN ECONOMY CONCEPT, STAGES OF DEVELOPMENT AND ITS RELEVANCE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 262-266.
15. Ibragimov, A. (2025). TAX POLICY AND IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 259-261.
16. Djurayeva, M. (2025). ISSUES OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(3), 596-598.
17. Umarova, H. (2025). RIVOJLANGAN MAMLAKATLARDA KORXONA RISKLARINI BOSHQARISH VA BAHOLASH AMALIYOTI TAHLILI. *Modern Science and Research*, 4(5), 158-161.
18. Aslanova, D. (2025). CHALLENGES OF IMPLEMENTING MODERN MANAGEMENT PRINCIPLES IN THE TOURISM INDUSTRY. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(2), 119-121.
19. Rajabova, D. (2025). SPECIFIC FEATURES AND FACTORS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE INNOVATIVE ENVIRONMENT IN INDUSTRIAL ENTERPRISES. *Journal of Applied Science and Social Science*, 1(2), 474-479.
20. Игамова, Ш. З. (2024). МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИННОВАЦИОННОГО

развития ПРЕДПРИЯТИЙ СТРОИТЕЛЬНЫХ МАТЕРИАЛОВ. *Gospodarka i Innowacje.*, 43, 335-340.

21. Akramova, O. (2025). FOREIGN COUNTRIES IN EXPERIENCE INVESTMENT ATTRACTIVENESS INCREASE MECHANISMS AND UZBEKISTAN IN PRACTICE USE OPPORTUNITIES. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(1), 395-398.
22. Jumayev, B. (2025). BIG DATA: CUSTOMER CREDIT ANALYSIS USING DIGITAL BANKING DATABASE. *International Journal of Artificial Intelligence*, 1(2), 1056-1059.
23. Gafarova, D. (2025). INNOVATION POLICY OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN: ACHIEVEMENTS AND PROSPECTS. *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(2), 165-167.
24. Raximova, L. (2025). DIRECTIONS AND PRIORITY FEATURES OF THE TRANSITION TO THE "GREEN ECONOMY". *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 1(2), 156-160.